

Ütopya ve şehir: David Pinder ile söyleşi*

Coğrafyacı David Pinder, radikal coğrafya, şehirler ve ütopya politikaları üzerine konuşuyor.

Zack Furness | Beşeri ve sosyal bilimler alanındaki akademik çalışmalar, son yıllarda “mekânsal bir yön” kazandı. Mekân ve yerin kuramlaşmasına adanmış makale ve kitap dalgasına ek olarak, fiziksel çevrelerin ekonominin, sanatın, politikanın, iletişimin, cinsiyetin ve kültürün şekillenişinde oynadığı rol üzerine daha büyük bir kolektif vurgu söz konusu. Coğrafya bir çeşit yeniden doğuş yaşamakta ve bunu büyük ölçüde David Pinder-Queen Mary Londra Üniversitesi’nde coğrafya eğitmeni ve halen New York Şehir Üniversitesi Graduate Center’da bulunan Center for Place, Culture and Politics’de misafir araştırmacı (Bahar 2007) gibi- akademisyenlerin çabalarına borçlu. Pinder’in beşeri ve kültürel coğrafya konularındaki çalışmaları, disiplinlerin sınırlarını aşılıyor ve kentsel planlama, mimarlık, radikal politika ve avangardın kesişimleriyle etkileşiyor. Geniş ölçüde politika ve coğrafya üzerine yazan Pinder’in kitabı *Visions of the City*, şehir planlamasında ütopyacılık temasının sınırlarını çiziyor ve 1950’lerin ortasından 1960’ların sonlarına kadar Guy Debord tarafından yönetilen bir radikal avangard grup olan *Sitüasyonist Enternasyonal* veya sitüasyonistlerin kuram ve uygulamalarını yakından inceliyor. Pinder’in kitabı mimarlar, kent planlamacılar ve politik muhaliflerce belirlenen ütopya fikriyle boğuşsa da, nihai amacının günümüzde ütopyacılığın başarı şansını geri kazandırmak ve canlandırmak olduğu açık. Birinci sınıf bir düşünür ve yazar olmasının yanı sıra Pinder’in ütopyacılığın değeri üzerine görüşleri, memnuniyetle belirtmek gerek ki, sık sık ilerici politika olarak geçinen sizizmden ayrışıyor.

Zack Furness | Coğrafyayla tam olarak nasıl ilgilenmeye başladınız?

David Pinder | Benim için ilk kıvılcım, coğrafya okuyan pek çok başka kişi için de olduğu gibi, farklı yerler ve insanlar ve seyahate duyduğum ilgiden doğdu. Ben küçükken sık sık taşınırdık ve Avrupa’da epey seyahat ettik, sonrasında da şehirleri keşfetmeye yönelik bir sevgi geliştirdim. Lise ve üniversite öğrencisi olarak ilk bağımsız seyahatlerim, Budapeşte, Berlin, Prag ve Bükreş gibi Orta ve Doğu Avrupa şehirlerineydi. Politik taleplerin sokağa döküldüğü ve Berlin Duvarı’nın bir dizi baskıcı rejimle birlikte yıkıldığı, 1989 civarı senelerdi. Şimdi geriye bakınca, sanırım, sadece şehirlerin coğrafyaları değil, aynı zamanda ütopyalar, umut ve alternatifler inşa etmek üzerine ilgi duyduğularımın kaçının uzun zamandan beri benimle olduğunu görebiliyorum.

Coğrafyanın bir akademik alan olarak açıklığı, farklı bakış açıları ve yaklaşımları bir araya getiriş yöntemleri de erkenden ilgimi çekmişti. Bu, coğrafyayı temelde başkentlerin yerlerini ve benzeri şeyleri öğrenmekle ilgili, sıkıcı bir konu olarak belli belirsiz hatırlayanlara tuhaf gelebilir. Ama benim için özellikle önem taşıyan, “radikal coğrafya”yla karşılaşmam ve Thatcher yılları boyunca İngiltere’deki anaakım politik tartışmaların yanı sıra, lisede öğrenmemiz gereken soyut mekânsal modellere bir karşı cevap sunan David Harvey gibi coğrafyacıların yazılarıydı. Ayrıca Peter Kropotkin’in de aralarında olduğu olağanüstü anarşist coğrafya geleneğiyle de karşılaştım.

Radikal coğrafya denen bu şeyin anlamını kavramam zaman aldıysa da, dünyayla ilgili varsayımlarımın birçoğunu tersine çevirme destek oldu. Üniversitede coğrafya okumama da vesile oldu. O zamandan beri, konuyu, yazmak ve öğretmek ve genelde ayrı düşünülen şeyler arasında bağlantılar kurmak için oldukça heyecan verici ve uygun bulmuşumdur. Coğrafi hayal gücünün -kesinlikle disipline özel olmayan, akademinin dahili ve hayli dışında birçoğu tarafından paylaşılan bir şey- bugünün politik zorlukları ve meseleleri üzerine güçlü bir anlayış sağlayabileceğini düşünüyorum.

ZF | Modernite, kapitalizm ve kentsel gelişim hakkındaki eleştirel bakış açınıza rağmen çalışmalarınızın tamamına hâkim bir iyimserlik

hissi var. Gerçekten de, son kitabınız açıkça insanların şehirler üzerine konuştuklarında ve/veya tasarladıklarında ortaya çıkan tarihsel gerilimleri gözler önüne seriyor, şehirler neredeyse bir cennet veya cehennem tasavvuru olarak algılanıyor. Şehirlerde böylesine güçlü duygu ve tepkiler uyandıran nedir?

DP | Şu an New York’ta yaşıyorum ve en sevdiğim seyahatlerimden biri, silüetini ilk görüşümden sokaklarının heyecanını ilk duyuşuma kadar, bu şehre gelişim. Birçoğumuza farklı formlarda ve hatıralarda tanıdık olan o beklenti hissi, böyle bir şehrin yoğunluğundan kaynaklanıyor; insan, işlem ve şeylerin bir araya gelişinden. Tüm bunlar toplanıyor; tüm bu yaşam, sıklık, çok kökenlilik, karışıklık... Şehirler enerji ve olasılık hissi veren de bu yoğunluk, ama aynı zamanda güçlü ve çoğu kez kararsız tepkimelere de yol açıyor.

Negatif görüşlerin neden genellikle üstün geldiğini anlamak zor değil; özellikle de şehirlerde yoğunlaşan fakirlik, çevresel bozulma, sanitasyon eksikliği ve benzeri büyük ve korkunç sorunlara küresel açıdan baktığınızda. Böylesi kentsel problemlerin ve ayrımlarının daha kapsamlı tanınması gerekiyor. Ama aynı zamanda, bugün dünya nüfusunun yarısı şehirlerde yaşarken, şehircilik karşıtlığı tutarlı bir seçenek değil. Bunun yerine hayal gücü ve kararlılık daha insani çevrelerin yaratılması için son derece gerekli.

Kitabımda ele aldığım ütopyacı görüşler tarif ettiğiniz gerilimleri ortaya koyuyordu. Çağdaş şehirlere özgü halleri reddediyor, yine de hayal etme ve daha iyi kentsel gelecekler için çabalama ihtiyacında ısrar ediyordu. Çoğu kez zamanın cehennemi koşulları, alternatifler aramaya teşvik ediyordu. Gerçekten de, daha iyi dünyalar arayışı bu cehennemi koşullar içinde oluyordu. Kişi, benim gibi, bu görüşlerden bazıları konusunda hayli şüpheli olsa da, elbette ki bariz bir soruyla karşı karşıya kalıyor: 20. yüzyılın erken dönemlerini şekillendiren ütopyacı enerjiye ne oldu? Herhangi bir ütopyacılık biçiminden böylesi geniş çaplı bir geri çekilmenin yaşandığı günümüzde, onların ümit şehirleri ne hale geldi?

ZF | Coğrafya ve şehirciliğe duyduğum ilgiye karşın filozofların, kent planlamacılarının ve eleştirel kuramcılarının “şehir” üzerine konuşurken yaptıkları genellemelerden bazen yorulul-

yorum -temel olarak “şehir” Bağdat, Kingston (Jamaika), Londra veya Pittsburgh’da (Pensilvanya) yaşayanlar için çok farklı anlamlara geldiğinden. “Şehir” kuramları yaratmanın ve eleştirmenin avantajları ve dezavantajları nelerdir? Aynı şekilde, şehircilik ve şehirler üzerine bilimsel çalışmaların oluşturduğu problemler ve imkânlar nelerdir?

DP | Şehirler konusunda genellemeler yapmak muazzam çeşitlilikleri düşündüğünde zor ve genellikle Avrupa veya Batı-merkezciliğini ilgilendiren riskler barındırıyor. Kentsel deneyimlerin çeşitliliği üzerine daha çok çalışma yapılmasına kesinlikle ihtiyaç var. Ama şehri “kuramlaştırmak” sadece genellemekle ilgili değil.

Şehirler üzerine farklılıklarının yanında bağlantıları ve ortaklıkları açısından düşünme yolları açmak da faydalı olabilir. Yani bizi sadece, sınırlandırılmış birimlermişçesine şehirlerin benzersizliği üzerine düşünmeye bırakmaktansa, onları daha geniş sosyal, ekonomik ve politik işlemler sonucunda oluştuğu gibi oluşturan, açık ve dinamik hacimler olarak görmemizi sağlayabilir.

Bu, örneğin, şehirlerin küresel ekonomik işlemler ve eşitsiz gelişimdeki rolü, mekânlarının yetki kullanımı ve politik çekişmelerdeki önemi, demokrasi ve birlikte yaşayışta çıkardıkları zorluklar konularında tartışmalar içerir. Gerçek ve hayalî mekânlar olarak şehirle ilgili sorular, son derece politik birçok yönde dallanır. Akademik çalışmalara ek olarak, son yıllarda sanat ve kültürel pratiklerin içinden gelen şehirlerle meşguliyetin etkileyici çeşitliliğini özellikle ilgi çekici bulmuşumdur. Bu anlamda, trafik iki taraflı aksa da ve ufuk açıcı bazı geçişler, işbirlikleri ve hibrid biçimler gerçekleşmiş olsa da, kentle ilgilenen akademisyenlerin sanatsal deneylerden öğreneceği çok şey olduğunu düşünüyorum.

ZF | Henri Lefebvre’nin “şehir hakkı” düşüncesini çalışmalarınızda her zaman hâkim ve ben bunun 2007 yılında insanlar için ne anlama geldiğini düşündüğünüzü bilmek isterim. İnsanlar “şehir haklarını” en iyi nasıl ifade edebilirler?

DP | Bence bu düşünce kentsel sosyal adalet için çabalarda hâlâ güçlü bir slogan sağlayabilir. Lefebvre “şehir hakkı”nı “bir feryat ve talep”e benzetirdi. Mücadele ve politik hare-

ketin konusuydu. Devamlı bir düzende doğrulanmalı ve geri kazanılmalydı. Konu üzerine kitabını, emekçi sınıftan binlerce insanın merkezden banliyölere ihraç edilmesiyle sonuçlanan bir kitlesel yeniden yapılanma, metalaşma ve kentsel soylulaşma geçiren bir şehir bağlamında, Paris’teki Mayıs ’68 ayaklanmalarından kısa süre önce yazdı. Şehirlerin sermaye ve bürokratik devlete teslim edilmemesi, bir gösteriye dönüşmemeleri gerektiğini savunuyordu. Onlar tüm vatandaşların katıldığı çalışmalar olmalıydı. Onun için şehir hakkı, geleneksel şehre dönüşle değil, kentsel hayat üzerinde yenilenmiş bir hakla ilgiliydi. Buna, düzgün konutlar gibi, sosyal hayatın ikâmet için gerekli yönleri de dahildi.

Lefebvre’nin zamanından beri çok şeyin değiştiği aşikâr. Savlarını geniş terimlerle ele alışı, tartışma ve hareket için sadece bir başlangıç noktası olduklarını gösteriyor. Ancak bu fikirler, özellikle şehirleri kimlerin mesken edinebildiği ve tanımlayabildiği üzerine anahar sorular bakımından hâlâ oldukça geçerli. Özellikle, haklar ve bağlantılı sosyal işlemler üzerine, serbest pazar kapitalizmini esas alan hâkim bireyselleştirilmiş anlayışlara bir karşılık sunuyorlar.

İnternet ve elektronik iletişimin kamusal bir alan açtığı konusundaki heyecana karşın, bence şehir hakkı hâlâ en iyi, hem şehirlerde hem de kendimizde değişimi beraberinde getirecek şekilde talepleri görünür kılmak ve material mekânları almak, yeniden sahiplenmek ve kamusal alanları işgal etmekle açığa vurulur. Bu, sadece tepeden inme yasalardansa sosyal seferberlik ve temelden kolektif eylem gerektirir.

ZF | Araştırmalarınızda karşılaştığınız bazı radikal ve/veya ilerici kamusal mekân kullanımları neler?

DP | Şu an özellikle, kentsel mekânları keşfeden, sorgulayan ve konu alan sanatçı ve kültürel pratikle meşgul kişilerin müdahaleleriyle ilgileniyorum. Faaliyetleri genellikle oldukça kısa ömürlü ve geçici. Şehirleri yeniden haritalamak, konumlarla ilgili hikâyeleri ve anıları ortaya çıkarmak ve örneğin gözetleme veya görüntü alma yöntemleriyle ortaya konulan yetkinin hâkim işleyişlerine karşı koymak gibi girişimleri içeriyorlar. Bunlar sosyal hareketlerin politik mücadelelerinin görüldüğü şekil-

lerde “radikal” veya “ilerici” olmayabilir. Ama bana kentin kamusal alanlarının canlandırılmasını teşvik etmek ve farklı görme, deneyimleme ve şehir ve kentsel hayatla etkileşme biçimleri geliştirmek için harcanan çabalar, bugünün kentsel bağlamında politik anlamda önemsiz değil gibi geliyor.

Bu etkinliklerin çoğu “psikocoğrafya” etiketi altında gruplanabilir ve ben bunlara sitüasyonistlerin daha doğrudan politikleşmiş uygulamaları üzerine araştırmam sayesinde ulaştım. Bunları aynı zamanda ütopyacı şehircilik üzerine olan daha geniş ilgi alanımla ve Lefebvre’nin “olasılıklar taraftarı” olarak tanımladığı konumdan, ütopyacı bir bakış açısından kentsel mekânları yeniden hayal etme çabasıyla da bağlantılı görüyorum.

ZF | Sitüasyonistlerin ünlü sözü “Kaldırımın altında, bir kumsall” devrimsel politikanın heyecanına ve güzelliğine; kurumsal globalleşme, neoliberalizm ve muhafazakârlığın gerçeklerine sürekli karşıt görüşte olan ütopyacı bir ruha işaret eder. Sinizm bana politik gerçekliklerimize verimsiz bir karşılık gibi geliyor, inanılmaz şekilde sıkıcı oluşundan bahsetmiyorum bile. Sizce ütopyacılık bugün neden böylesine sert eleştiriler alıyor? Ve “kaldırımın altındaki” tek şeyin sadece daha fazla kaldırım olduğunu düşünenlere nasıl cevap veriyorsunuz?

DP | Ütopyacılık gerçekten de bugünlerde sık sık olumsuz yargılanıyor. Kötü şöhretinin nedenlerinden biri, sürekli olarak ütopyacılık ve otoriterlik arasında kurulan bağlantı. Mükemmel toplumlar kurma girişimleri doğası gereği baskıcı, hatta totaliter görülüyor. Bu tamamıyla haksız değil, çünkü eylemlerini gerçekleştirecek ütopyalar adına meşrulaştıran pek çok kanlı rejim oldu tabii ki; gerçekten varolan biçimlerinde çoğu zaman baskıcı ve otoriter olan, başarısızlıkla sonuçlanmış kentsel ütopyaların uzun tarihinden bahsetmiyo-

rum bile. Ama sorun ütopyacılığın doğasında değil, sadece aldığı belirli biçimlerde. Ütopyacı ruh böylesine indirgenemez.

Sorunuz ütopyacılığı anlamının farklı yollarına işaret ediyor: açık, neşeli, ve varolanın içinde başka ihtimaller aramakla ilgili bir şey olarak. Bu, geleceğin peşinenharitalandığı şablon bir planla ilgili değil, varolabilecek ama mevcutta bastırılmışı aramakla ilgili. Benim sitüasyonistler ve Lefebvre gibi figürleri tekrar düşünmek için geriye dönerken yeniden sahiplenmek ve teşvik etmek istediğim türden ütopyacılık bu.

Yani evet, katılıyorum, sinizm sıkıcı. Bush, Blair ve tüm diğerlerinin olduğu bir zamanda ütopyacı bir ruhu alevlendirmek ne kadar zor görünse de, buna ihtiyaç var. Kaldırımın altında daha fazla kaldırım varmış gibi görüldüğünde -ve çoğumuzun bunu en azından bazen hissettiğine eminim- mesele, engellenememiş gibi görünen varolanın yeniden üretimini bozmakla ilgili. Mesele, diğer ihtimalleri daha somut hale getiren ve gerçekten absürtlüğü açık olan talebin kendisi olduğu projeler, etkinlikler, durumlar ve mücadeleler geliştirmek; kazanılacak alternatifler olduğundan değil, ama hiç olmadığından. Gerçekten şok edici öneri de bu değil mi, meselenin bu oluşu.

Ütopyacılığın en müthiş işlevlerinden biri de belirli bir topluluğun “sağduyu”suna meydan okumaktır. Ne kadar imkânsız görünse de, ütopyalar hayal etme teşebbüsü, politik ufukları dağıtma ve farklı arzular ve ihtimaller aramayı teşvik etme potansiyeline sahiptir. En azından bir ihtimal hissini canlı tutmanın önemli olduğu zamanlar vardır; başka dünyaların heyecanlarına kulak ve cesaret vermek de böyledir.

* Bu söyleşi Bad Subjects: 78: Hope, 2007 ‘den Zack Furness’in izni ile Türkçe’ye çevrilmiştir.